

הרב שלמה אבינר

**רפואה משלימה מסתית למחצה
(רייקי והלינג)**

ראשי פרקים:

- א. שיטות שונות
- א. שיטות גופניות
- ב. שיטות פסיכולוגיות
- ג. שיטות מיסטיות ומטפיסות
- ב. רפואה משלימה
- ג. שיטות פסיכולוגיות
- ד. רייקי או הלינג
- 1. עבודה זרה
- 2. כישוף וכוחות הטומאה
- 3. דרכי האמורי
- א. שיטת רש"י בדרכי האמורי
- ב. שיטת הרא"ש
- ג. שיטת הרמב"ם
- ד. שיטת הרשב"א
- ה. דרכי האמורי חדשים
- ה. רפואה מונעת
- ו. רפואה סגולית שנוסתה
- ז. סיכום

א. שיטות שונות

קיימות שיטות רבות של רפואה משלימה, שאפשר לסווגן לשלושה סוגים עיקריים:

- א. שיטות גופניות.
 - ב. שיטות המשלבות גורמים פסיכולוגיים, עם או בלי שימוש באמצעים גופניים.
 - ג. שיטות המשלבות גורמים מטפיסיים ומסטיים עם או בלי שימוש באמצעים גופניים ופסיכולוגיים.
- המיון בין שלושה סוגים אלה אינו קל, ויתכן מיון אחר מאשר המוצג להלן, מכל מקום הנה כמה דוגמאות.

א. שיטות גופניות

עיסויים שונים, שיאטסו, טאי צ'י, דיקור סיני, אקופרסורה (נקודות לחץ), רפלקסולוגיה, צמחי מרפא, ארומתרפיה (ריפוי בריח, העובד ברמת תדר אנרגטית המאזנת את הגוף), נטורופטיה, הומיאופטיה, טריגר, מגנטו תראפיה, מוסקסיבציה, אירידילוגיה (אבחון דרך קשתית העין), פרחי באך, קריאת אאורה (קריאת ההילה שהיא השדה האלקטרומגנטי המקיף את גופנו, שעל פי צבעיו אפשר לאבחן את מצבו הגופני והנפשי של האדם. ולאחר חסימות אנרגטיות המפרות את איזונו ההרמוני) (יש אומרים שאותה הילה היא הארת הנפש, ולפי זה שיטה זו תשתייך לשיטות המסטיות).

ב. שיטות פסיכולוגיות

כיו אנרגיה (שחרור חסימות רגשיות בעזרת שחרור חסימות האנרגיה בגוף, על ידי מגע, נשימה מודרכת ותנועת הדמיה), מדיטציה (התנסות פנימית, מודעות עצמית וריכוז מחשבה), יוגה, אוטאר (התקדמות באמונות ומחשבות טובות וחיוביות המשרות את האדם והתנתקות נפשית מאמונות מכשילות ומחלישות), ויפסאנה (ימי התבודדות ושתיקה והקשבה לנקודת המתח בגוף).

ג. שיטות מיסטיות ומטפיסות

הילינג. פיתוח יכולת להתחבר בקשר אנרגטי טהור עם אנרגיות קוסמיות מגוונות כדי להפיק הנאה, עצמה ובריאות גופנית ונפשית. אותה אנרגיה הזורמת בגוף מחברת בין גוף לנפש, וכל המחלות הן ביטוי לחסימות בדבר זרימת האנרגיה, ולכן יש ללמוד בעזרת תרגילים איך להזרים בחופשיות את האנרגיה דרך תעלותיה.

רייקי. ריי – היא אנרגיית היקום האוניברסלית המעניקה חיים לכל. קי – אנרגיית החיים של כל אחד. זו שיטה של שימוש באנרגיה האין סופית של ההווה, בדרך של מגע רפואי אנרגטי. הטיפול מתבצע על ידי הנחת ידיים על אברי הגוף או קרוב להם ועל המרכזים האנרגטיים, שם מזרימים את אנרגיית החיים. גם ניתן לטפל מרחוק בלי נוכחות פיזית קרובה למטופל, בתנאי שידועים את מיקומו המדויק ושמו המלא. נעזרים בסמלים המשורטטים בתנועות ידיים, יחד עם ויזואליזציה שלהן בצבע סגלגל, באמצעות העין השלישית, היא עין הרוח. סמלים אלה הינם קודים אנרגטיים שתומכים בתיעול אנרגיות החיים בצורה הכי יעילה. אלה סמלים טיכטיים בשפה הסנסקריט העתיקה, וככלל זו שיטה עתיקה מלפני אלפי שנים. אותם סמלים נחשבים כסודיים, וגילויים עלול לפגוע בחוט האסטרלי המחבר אותם אל עולמנו. לפני כמאה חמישים שנה, ד"ר לתאולוגיה, ראש אוניברסיטה

נוצרית קטנה ביפן, גילה מחדש את שיטת הרייקי במנזר בודהיסטי בכתבים של תלמידי בודהא. סיבת כל המחלות הוא חוסר איזון באנרגיית החיים של האדם. הטיפול אינו נקודתי אלא הוליסטי, הוא אינו מתרכז בתופעות ובסימפטומים, אלא נותן טיפול לאורגניזם כולו על כל רבדיו, ומתוך כך האנרגיה זורמת גם לאזורים בהם קיים חוסר איזון. המטפל משמש כצינור להעברת אנרגיית החיים למטופל, - כאשר הוא ממקם את קצה לשונו בחיך בצורה מדויקת. הרייקי גם משלב יסודות פסיכולוגיים-מוסריים: סבלנות והשתחררות מכעס, ביטחון והשתחררות מדאגה, הכרת הטוב והודאה לאל על הכל, התנהגות ביושר, נדיבות לכל. יש יהודים יראי שמים שהחליפו את הסמלים הטייבטיים בסמלים לקוחים מחכמת הקבלה, וכן יש שלפני הטיפול מבקשים מד' שיעביר דרכם את אנרגיית החיים ויביא רפואה.

כאמור לעיל, לפעמים עבודת הסיווג הינה קשה מאוד. ברור שהומאופטיה היא שיטה גופנית. אין דרך מדעית להסביר איך השיטה פועלת במיהול אפסי של חומר שיכול להגיע להיות נמוך ממספר אבוגדרו, כלומר 6.1023, כלומר שלא יהיה אפילו אטום אחד של החומר הפעיל. על כל פנים אין זו שיטה מסטית, בהיותה מבוססת על השערה מדעית שהדומה מתרפא על ידי הדומה. לעומתה רפלקסולוגיה מבוססת על הנחה שכל חלקי הגוף מיוצגים בכף הרגל, שאפשר להתייחס אליה כאל טענה מסטית או כאל טענה פסבדו-מדעית. מסתבר שהמקור היה מסטי והוא עבר חילון. אך הרייקי בנוי על העברת אנרגיה קוסמית, שאין שום אפשרות למדוד אותה באופן מדעי, והיא אנרגיה מסטית.

ב. רפואה משלימה

באופן כללי, הנושא של רפואה משלימה נידון במאמרי הדל "רפואה משלימה לאור ההלכה"¹. מבחינה הלכתית יש לפנות לרפואה מקובלת ומוסמכת אצל רוב הרופאים, מה שמכונה אצל הפוסקים "רופא בקי". התורה התירה להיזדקק לרופא, כמו שכתוב "ורפא ירפא - מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות"², ואז הוא גם משוחרר מאחריות פלילית וממונית אם טעה. אבל כותב הרמב"ן: "כל זה אמור דווקא בבקי וביודע בחכמה ובמלאכה זו, ושאינן שם גדול ממנו" (תורת האדם, שער הסכנה). הרופא חייב לפעול בהתאם לידע הרפואי הנפוץ באותו דור ומתוך היכרות עמוקה עם ידע זה, לפי הזרם המרכזי של הרפואה ולא לפי זרמים צדדיים שוליים שעדיין לא נחקרו דיים.

1 אסיא מה-מו עמ' 69; ספר אסיא ט, עמ' 90; עטורי כהנים 149 עמ' 1.
2 בכא קמא פה.

הרופא זקוק לרשות בית הדין³, רשות הממשלה⁴, רשות חכמיהם⁵. טוב שברופאים לגהינם⁶ הוא רופא שמחשיב את עצמו למומחה⁷. אבל מחלות ידועות אשר טיפולם מפורסם, מותר גם לרופא קטן להיזקק להן⁸.

התורה אינה מכריעה בין שיטות מדעיות שונות, אך היא תובעת שהרפואה תחקר על פי השיטות המתקדמות, משוכללות והמעמיקות ביותר אשר באותה תקופה. נכון שהמדע בכלל עובר שינויים, והרפואה יחד איתו פושטת צורה ולובשת צורה, ויש בה טעויות ספקות וקושיות, אך זהו טיבו של כל מדע שחותם הספק טבוע בו. לכן הוא נחשף ללא הרף לביקורת עצמית, וזו תפארתו ותהילתו.

לעומת זאת השימוש בשיטות החילופיות הוא הרבה פעמים מאוד אינואיטיבי, וההצלחות שנוקפות להן לא נחקרו בכלים סטטיסטים בשיטה סמויה כמקובל. יש לבחון האם אחוז ההצלחה עולה על האחוז של ריפוי ספונטני, במיוחד בתלונות כרוניות המשתנות עם הזמן, וקל וחומר במחלות החולפות ממילא גם ללא טיפול. וכן יש לבחון אם אחוז ההצלחות יותר גבוה מאשר בשימוש בתרופות דמה במקרים של מחלות פסיכוסומטיות. שמא יש לזקוף את ההצלחה לצדדים החיוביים המתלווים לטיפולים החלופיים, כגון יחסו האוהד של המטפל, ההקשבה המעמיקה לתלונותיו ולצרכיו של החולה, הקדשת זמן רב, שיחה והסבר מעמיקים ואמונה של החולה בשיטה.

ציון שבמזרח הרחוק, שמשם מגיעות רבות מן השיטות החילופיות, המצב הרפואי הוא קטסטרופאלי, תוחלת החיים נמוכה לאין ערוך מאשר בעולם המערבי, כמעט כל הרופאים שם משתמשים ברפואה המקובלת במערב, בהשאינם על פי רוב את הטיפולים החילופיים למכוני המחקר המיועדים לחוקרים מן המערב.

זה הכלל, מדע לא ייקבע באורח אנקדוטאלי על פי כמה סיפורי הצלחה, עליו להיות נחקר באורח שיטתי, כדברי הריב"ש שאין להתבסס "על פי איזה ניסיון, מבלי שישגיהו על כמה ספקות יפלו בניסיון ההוא".

3 ש"ע יו"ד שלו א.

4 ערוך השולחן יו"ד שלו ב.

5 חיד"א בשו"ב או"ח שכח ס"ק א בשם המהרי"ל.

6 משנה סוף קידושין.

7 תפארת ישראל שם ס"ק עז.

8 שו"ת ציץ אליעזר, רמת רחל סי" כב.

9 שו"ת הריב"ש תמו.

לכן רפואה לא מקובלת שאינה נמנית עם הזרם המרכזי של הרפואה, לא תיקרא על פי ההלכה "רפואה חילופית" אלא "רפואה משלימה", שימושה אסור במקרים הנוגעים לפיקוח נפש, ויהיה מותר רק בשני אופנים:

- א. במקביל לטיפול המקובל והמוסכם ולא במקומו.
- ב. במקרים קלים בהם אין פיקוח נפש או חשש לסיכונים, כגון הצטננות, כאב ראש או הקלת כאבים.

ג. שיטות פסיכולוגיות

מה שנאמר לפני כן לגבי שיטות גופניות נכון גם לגבי שיטות פסיכולוגיות, ויש לדון בנוסף לכך בצד הפסיכולוגי. כל שיטה פסיכולוגית מורכבת משניים:

א. מערכת אמונות ודעות. ב. מערכת מדעית של ניסויים ותצפיות.

א. הצד הפילוסופי צריך להיבחן לאורה של תורה. גם אם יטען הפסיכולוג שהוא נטול השקפת עולם, אין זה נכון, ויתכן שהוא אינו מודע לכך, מלבד זאת שהעדר השקפת עולם אף הוא השקפת עולם.

ב. אל הצד המדעי, המבוסס על ניסיון, יש להתייחס כאל כל ידיעה מדעית, שמורכבת מעובדות ומפרשנות העובדות על ידי תיאוריה מסוימת, מה שמכניס מימד של ספק, מכל מקום אין זה חורג מכל מדע או ליתר דיוק, כל מדע של התנהגות אנושית.

ד. רייקי או הילינג

שאלתנו מתייחסת לשיטות מסטיות למחצה כרייקי או הילינג, והיא מתחלקת לכמה חלקים:

1. האם השיטה מותרת על פי ההלכה?
2. האם היא מומלצת?
3. האם ראוי להסב את הרייקי המקובל ל"רייקי יהודי", על ידי החלפת הסמלים והכוונות מאנרגיה אוניברסלית לשפע מד?

שלוש בעיות בשיטות המסטיות

מלבד כל האמור לעיל ישנן שלוש שאלות הלכתיות לגבי הרייקי ושיטות דומות.

1. האם זה עבודה זרה?
2. האם זה כישוף?
3. האם זה דרכי האמורי?

1. עבודה זרה

רייק אינו עבודה זרה. המטפל אינו עובר בזה לשום אל או כח ואינו מתכוון לעבודה זרה. אמנם אם יש צורה קבועה של עבודה זרה לאיזה אל, אסור, אפילו אם אינו מתכוון לעבודה זרה, כגון מתכוּפף מול הפסל להרים מטבע, או מצמיד שפתיו לפיו של הפסל המקלח מים. אבל בימינו אין צורת עבודה זרה של רייק.

אמנם נכון שהמקור הוא אלילי. ההשקפה הזאת על אנרגיה עולמית שממלאה את היקום שייכת למיסטיקה של המזרח הרחוק שמזהה את האל עם אותה אנרגיה אלהית הממלאה כל, ועניינו של האדם הוא להתחבר אליה. אם כן, לכאורה ההתחברות עם אותה אנרגיה קוסמית שהיא האליל, היא בדיוק עבודה זרה.

אלא שהדרך הזאת השתחררה מעבודה זרה ונעשתה חול. בעבר, הרבה מדעים היו מעורבים עם עניינים מטפיסיים ומסטיים, ובמשך הזמן השתחררו. וכן הרייקי וההלינג הן עתה טכניקות רפואיות בלי שום זיקה להשקפת עולם אלילית. כאמור, לא המטפל ולא המטופל מתכוונים לעבודה זרה, אין זו דרך של עבודה זרה, וגם המייסד לא כיון לעבודה זרה של המזרח הרחוק בהיותו בעצמו נוצרי.

זה דומה למה שפסק הרמב"ם:

"השוחט לשם הרים לשם גבעות לשם ימים לשם נהרות לשם מדברות אף על פי שלא נתכוון לעובדן אלא לרפואה וכיוצא בהם מדברי הבאי שאומרין עכו"ם הרי שחיתו פסולה. אבל אם שחט לשם מזל מים או מזל החר או לכוכבים ומזלות וכיו"ב הרי זו אסורה בהניח ככל תקרובת עכו"ם"¹⁰.

וכן כתב הרשב"א¹¹ וכן נפסק בשולחן ערוך¹².

הרי שהרמב"ם חילק בין שוחט למזל של הר, שזו עבודה זרה, לבין שוחט להר ומדמיין שזה ירפא אותו, שאינו עבודה זרה אלא הבאי. וכן כתב מרן הרב קוק ששוחט לשם הרים מתכוין לאיזה הבל של רפואה אינו עבודה זרה, ואינו נידון כזבחי מתים שאסור בהנאה¹³.

יתר על כן, נפסק בשולחן ערוך בעניין היתר להתרפאות מעובד כוכבים:

10 רמב"ם, הלכות שחיטה ב יד.
 11 שו"ת הרשב"א שמה.
 12 שו"ע או"ח ד טז.
 13 הרב קוק, משפט כהן עמ' קסח.

"אם בא לרפאותו בלחש מותר, והוא שלא ידע שמזכיר שם אלילים, אבל אם יודע שמזכיר שם אלילים אסור"¹⁴.
הרי כאן הגוי אינו מזכיר שם אלילים, וקל וחומר אם יהודי עוסק בזה.

2. כישוף וכוחות הטומאה

יש טוענים שעוסקים ברייקי מתחברים בכוחות הטומאה וכן שזה כישוף.
יש להקדים דברי תרומת הדשן:

"ואשר שאלת אם חולה מותר לדרוש במכשפים ובקסמים? דע כי לא מצינו איסור מפורש בדבר... ולא אשכחן דזהזירה תורה לשואל שאינו עושה מעשה בעצמו"¹⁵.

וכן כתב הבית יוסף:

"יכתב מה"ר איסרלן בסימן צו דאין איסור לדרוש במכשפים וקוסמים אלא איסור דתמים תהיה... ובספר הזוהר (תזריע נא א) נראה דאיסור גדול הוא לדרוש במכשפים אפילו לחולה"¹⁶.

הש"ך כתב שלפי תרומת הדשן:

"מותר לחולה לדרוש במכשפים וקוסמים כיון דאין איסור אלא משום תמים תהיה והמהרש"ל... העלה דאסור לחולה לשאול בקוסמים ומכשפים היכא דליכא סכנת נפשות אפילו יש סכנת אבר... וכן כתב הב"י בשם הזוהר דאיסור גדול הוא לדרוש במכשפים אפילו לחולה"¹⁷.

גם הרדב"ז מפקפק בדברי תרומת הדשן¹⁸.

מכל מקום אין לנו שום הוכחה שרייקי הוא כישוף. אף אחד אינו עוסק שם בכישוף, אלא בטכניקה גופנית. בכלל קשה לנו מאוד להגדיר מהו כישוף, כפי שכבר כתב רבי אליעזר ממיץ:

"ושאלתי את מלמדי מהו כישוף ולא שמעתי מהם דבר מיושר על זה"¹⁹.

ואיך נחליט שזהו כישוף?²⁰

יש גם מרבותינו שטוענים שכישוף כבר אינו קיים. כתב בעל תפארת ישראל בשם רבי יעקב חאגיז בעל עץ חיים:

"התפשט האור האלהי על כל בשר, וראה כל בשר כי אין עוד מלבדו, לכן האור הזה כבר הבקיע, ומאיר ובא, והטומאה כליל תחלוף וכבר גער דו

14 שו"ע יו"ד קנה א.

15 שו"ת תרומת הדשן ב פסקים וכתבים צו.

16 הבית יוסף, טור יו"ד סוס"י קעט.

17 שו"ע יו"ד קעט ש"ך ס"ק א.

18 שו"ת הרדב"ז החדשות סי' תפה מובא בפת"ש שם ס"ק א.

19 יראים סי' קלט.

20 ועיין עוד ספר החינוך סד ותקינו.

בשטן ונתבטלו כחות הטומאה אלה, וכל בעלי אומניות כאלו יבש ידם, הכל סר נאלחו, ואין גם אחד אשר כוחו בידו לקסום ולכשף"²¹.

וכן כתב רבי שמואל בן דוד הלוי, בנחלת שבעה כי לא אסרה תורה אלא כישוף זמנים קדמוניות, אכן עתה כישוף בעולם הכל הבל²².

כדומה לזה נשאל הגאון ר' יעקב עטלינגר בדבר ההיפנוזה שהומצאה

בימיו:

"שנראה לעין שפועלים בזה כוחות רוחניות חוץ לטבע ויש לדאוג שחיי יש בזה פעולות כוחות הטומאה אשר כל שומר נפשו ירחק מהם".

הוא מספר ששאל

"חכמי אומות העולם מה דעתם... אם יש בו ממש בשינוי הטבע... או לא", ומצא "דעות חלוקות". "יש שאמרו שהכל הבל וכזב ואין נעשה שינוי כלל רק שנתעלה כח המדמה של החולה עד שחושב כאילו רואה נפלאות. ויש מהם שאמרו שאמת נעשו מראות נפלאות אשר בודאי יש להם מקור ודרך בטבע אבל עוד נעלם ממנו כל עניין הדברים ורק מעט יש לקרב אל השכל איך אפשר שיהיה לטבע מחלף בין המראות האלה".

הוא מכריע:

"אפילו לו יהי כן שאין למצוא מפתח כלל איך בדרך הטבע יהיה שינוי גדול כזה בכל העניינים... עם כל זה אין אנו צריכים להרחיק ולחוש שמכחות הטומאה נעשה".

הוא מביא הוכחה שמותר להתרפא על ידי לחש מעובד עבודה זרה

בתנאי שאין מזכיר שם עבודה זרה על הלחש,

"והרי בלחש, ודאי אין מבוא לטבע שיפעל על החולי ואף על פי כן אין חוששים שמה מרפא על ידי כחות הטומאה אלא תלין שיש הרבה ענייני טבע שנעלמו עדיין ממנו. ולמה נחוש יותר בעניין מאגניטיזירען (היפנוזה) שעל כל פנים העוסקים בו מאמינים שנעשה על ידי הטבע ולא על ידי פעולות רוחניים", "אף שעדיין לא באו עד המקור לידע העניין על בוריו. והרי אין לתמוה על זה שגם בשאר עניינים, אחר כל החקירות אשר תקרו לא ידעו מגודל פעולת הטבע כטיפה מן הים. ולכן אין אתנו לאסור שנויי הטבע רק מה שאסרה התורה כגון כישוף וניחוש אשר לפני הבורא המצוה נגלו כל תעלומות... הרי שאין בידינו לאסור בעניינים כאלה רק מה שאסרה התורה בפירוש"²³.

21 תפארת ישראל על משנה סנהדרין פ"ז בועז אות ג.

22 שו"ת נחלת שבעה סי' טו מובא בבה"ט יו"ד קעט ס"ק א. כדומה לזה עיין לחם משנה הלכות עכו"ם י' א שכבר לא קיים בעל אוב, ויד רמ"ה סנהדרין סז: "זכבר אברו מן העולם בעלי מקצוע זה". [עיין אסיא עה-עו, (2005) עמ' 24 הע' 34

—העורך.]

23 שו"ת בנין ציון סי' סז.

הגר"מ פיינשטיין פסק שהיפנוזה היא רק השפעה על עצבים ואין בו עניין כישוף²⁴. וזהו עניין טבעי שיש כח לאיזה אנשים להשפיע על אנשים חלושי עצבים²⁵. כלומר שיש הסבר טבעי. אבל הגר"י עטלינגר כתב שגם אם אין הסבר טבעי, אין להחליט שזה כישוף, שהרי טרם נתגלו לנו כל דרכי הטבע, ולא עוד אלא שאפילו לחש שודאי אין לו הסבר טבעי, בכל זאת אינו אסור משום כישוף, הרי שדבר ללא הסבר טבעי אינו בהכרח כישוף²⁶.

רייקי יהודי

מכאן תשובה לשאלה אם לעסוק ב"רייקי יהודי", על ידי התכוונות שהאנרגיה באה מריכונו של עולם להיות הרייקי אנרגיה מאור אין סוף הקדוש ברוך הוא, והחלפת הסמלים בסמלים של חכמת הקבלה. אין זה פותר מאומה, רק מסבך את העניין. כי כל ההיתר הוא מפני שיש כאן טכניקה של חול, ולא טכניקה רוחנית, אך אם מערובים עניינים רוחניים, עלול להיות מגע עם כוחות רוחניים, ועבודת ד' בדרך חדשה²⁷.

3. דרכי האמורי

התוספות מגדירים את דרכי האמורי כמנהגי גויים של הבל ושטות והינם אסורים משום חוקות הגויים²⁸. לפי הר"ן אין להם מבוא טבעי ולא נתאמתו בניסיון²⁹, ולפי המהרי"ק הם דברים משונים ותמוהים, על כן נקראו חוקים, כחוק שאין לו טעם³⁰.

הרמב"ם מגדיר:

"דע שכדי להרחיק מכל מעשה כישוף, הזהיר הכתוב מעשות דבר מחקותיהם, רצונו לומר, כל מה שיאמרו שהוא מועיל, ממה שלא יגזור העיון הטבעי, אלא נוהג לפי דעתם כמנהג הסגולה והכוחות המיוחדים, ולכן נאמר ובחקותיהם לא תלכו, ונאמר, ולא תלכו בחקות הגוי, והם אשר יקראום חז"ל דרכי האמורי, מפני שהם דברים לא יגזרם היקש טבעי, אך הם מושכים למעשה הכישוף"³¹.

לפי כל אלה, שיטה רפואית של משיכת אנרגיה עולמית על ידי הנחת ידיים וסמלים מוגדרת כדרכי האמורי, ואין לה היתר.

24 שו"ת אגר"מ יו"ד ח"ב סי' רט.

25 ח"ג סי' מד.

26 ועיין עוד בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סוס"י פ.

27 ועיין נצי"ב על הפסוק ולא תתורו, בהעמק דבר במדבר טו לט.

28 תוס' ע"ז יא א ד"ה ואי.

29 ר"ן חולים עו ב.

30 מהר"ק שורש פח.

31 מורה נבוכים ג לו.

אלא שנפסק בגמרא:

"כל דבר שיש בו משום רפואה, אין בו משום דרכי האמורי"³².

דוגמה לכך המשנה:

"יוצאין בביצת החרגול ובשן של שועל ובמסמר הצלוב משום רפואה, דברי רבי מאיר, וחכמים אוסרים משום דרכי האמורי" (שם), והלכה כרבי מאיר. וכן נפסק בשולחן ערוך³³. לפי זה גם שיטות מסטיות שאין להן הסבר שכלי תהיינה מותרות, כיון שהן לרפואה.

א. שיטת רש"י בדרכי האמורי

אלא שרש"י כתב: "יש בו משום רפואה – שנראית רפואתו כגון שתיית כוס ותחבושת מכה"³⁴. כלומר, המובן של "משום רפואה" אינו מגדיר את הכוונה או את התוצאה של הטיפול אלא את הצורה שצריכה להיות ניכרת לעין – כל שזו מטרה רפואית, כגון תחבושת או בליעת תרופה. אמנם אין הסבר טבעי למה טיפול זה מועיל אבל יש צורך בצורה של טיפול רפואי וגיל. לא כן פעולות מסטיות של תיעול אנרגיה עולמית וסימון סמלים, והן תהיינה אסורות.

ב. שיטת הרא"ש

אבל הרא"ש חולק על רש"י, שהרי התירו לחשים שאין להם אופי רפואי, אלא אסור רק "בשעשה מעשה ואינו ניכר שיהא בו רפואה כלל"³⁵, כגון אילן שמשיר פירותיו וצבע אותו באדום, שלא ניכר לרואה שכוונת הצביעה היא הצלתו.

הלכה כרא"ש כפי שנפסק בשולחן ערוך: "ואבל אם עושה מעשה ואין ניכר בו שהוא משום רפואה אסור משום דרכי האמורי"³⁶, ופירש המשנה ברורה: "היינו שאין ניכר שיהיה לרפואה"³⁷. אם כן למה מותר לצאת בביצת החרגול, שן של שועל ומסמר הצלוב? "כיון שיאמרו היודעים שהוא לרפואה מצד הסגולה, הוי כניכר"³⁸. מרוב פרסום כולם מבינים שהמטרה היא רפואית.

לכן רייקי וכדומה יהיו מותרים.

32 שבת סז א.

33 או"ח שא כז.

34 שבת שם.

35 רא"ש שבת שם.

36 שו"ע או"ח שא כז.

37 משנה ברורה, ס"ק קה.

38 משנה ברורה שם.

ג. שיטת הרמב"ם

אך הרמב"ם מסביר:

"כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי": "רצונם בזה שכל מה שיגזרוהו העיון הטבעי מותר וזולתו אסור... ואל יקשה עליך מה שהתירו לצאת בביצת החרגול ובמסמר מן הצלוב ובשן שועל, כי הדברים ההם בזמן ההוא היו חושבים שהוציא אותם הניסיון... כי מה שנתאמת נסיונו, אף על פי שלא יגזרוהו החיקש הטבעי מותר לעשותו, מפני שהוא רפואה"³⁹.

"משום רפואה" מתפרש לפי הרמב"ם שהתאמת באופן מדעי, הן על ידי ההיגיון הן על ידי הניסיון.

אף המאירי נמשך אחריו וסובר שכל דבר סגולי מותר דווקא כשההמון בטוח בתועלתו, שמצד בטחונו בדבר, טבעו מתחזק ונמצא מצד ההרגל עזר טבעי להם⁴⁰. כלומר תרופת דמה, הפועלת באורח פסיכוסומטי.

וכן כתב הרמב"ם:

"אין הלכה כרבי מתיא בן חרש שמתיר להאכיל האדם ביום צום כיפור יותרת הכבד של כלב שוטה אם נשכו, מפני שזה אינו מועיל אלא בדרך סגולה. וחכמים אומרים שאין לעבור על מצוה אלא ברפואה המרפאה בדרך הטבע, שהריפוי הוא דבר ברור ואמיתי מתוך הסברא והניסיון הקרוב לאמת, אבל ריפוי שעל ידי סגולות אסור לפי שעניינם חלוש, לא יחייבן ההיגיון והסברא, ונסיון רחוק. וזה העיקר דעה וזכרהו כי הוא עיקר גדולי"⁴¹.

לפי הרמב"ם, בדבר שאינו מרפא בדרך הטבע, אסור לעבור על דת אפילו למקרה של פיקוח נפש⁴², וכן כותב הרדב"ז שלרמב"ם רפואה סגולית אינה רפואה כלל, ובספק רפואה לא התירו באכילה דבר איסור⁴³.

אם כן, איך התיר הרמב"ם לצאת בשבת לרשות הרבים, אפילו לחולה שאין בו סכנה, ביצה של חרגול וכולי, הרי אלו אינם רפואה טבעית אלא סגולית? תירץ הרדב"ז שמוציא ברשות הרבים שלא כדרך המוציאים אינו אלא איסור מדרבנן, מה שאין כן אכילת חצר כבד של כלב ביום הכיפורים שהוא איסור תורה⁴⁴.

39 מורה נבוכים ג לו.

40 מאירי שבת סז א.

41 פירוש המשניות יומא ח ד.

42 ברכ"י או"ח שא סק"ו.

43 לשונות הרמב"ם אלף תלו ואלף תקכו.

44 שו"ת הרדב"ז ה סג. ה קנג.

וכן חילק "בעל תוספות יום הכיפורים" בין אכילת בהמה טמאה שהיא איסור תורה, שהוא אסור גם לרפואה, לבין דבר שאין בו איסור עצמי מלבד חוקות הגויים, שהוא מותר לצורך רפואה.

על כל פנים, לפי הרמב"ם טיפול רפואי אינו מותר אלא אם אומת מדעית הן באורח תאורטי, הן באורח נסיוני. לפי זה רייקי והילינג יהיו אסורים, כיון שאין להן הסבר מדעי, ולא עמדו במבחן נסיוני סטטיסטי מקובל.

ד. שיטת הרשב"א

אולם הרשב"א הרבה לחלוק על הרמב"ם ולסתור את דבריו⁴⁵. הרי ביצת חרגול, שן שועל ומסמר הצלוב, בודאי שלא יגזרם ההיקש הטבעי, ובכל זאת חכמים התירו משום רפואה, והרמב"ם בעצמו פסק כן וסיים: "בכל דבר שתולין אותו משום רפואה והוא שיאמרו הרופאים שהוא מועיל"⁴⁶, וחז"ל התירו עוד הרבה סגולות, כגון השותה מים שנשקפת מהם סכנה, יאמר: "שברירי ברירי רירי רירי"⁴⁷, "ואין לך רחוק מן הטבע מלחש שברירי ברירי"⁴⁸. וכן התירו "סלע שעל הצינית"⁴⁹, כלומר קשירת מטבע של פצע מתחת כף הרגל. יש מסבירים בגמרא שזה להגנה, יש מסבירים שיש תגובה כימית עם המטבע, ויש מסבירים שהדמות החקוקה על המטבע היא שמועילה⁵⁰, שזהו בודאי בלי הסבר מדעי. על פי זה התיר הרשב"א לעשות צורת אריה בלא לשון חרותה על טס של כסף ושל זהב לרפואת מחלות מתנים והוא שעשוה בשעה ידועה וכן הביא היתר זה בשם הרמב"ן – וזה בודאי דבר בלי שום הסבר מדעי.

עוד הקשה הרשב"א על הגדרת הרמב"ם:

"ואני שואל כמסתפק בדברי הרב ז"ל מהו הדבר שיקראוהו הרב ז"ל שיגזרוהו העיון הטבעי, אם מה שיגזרוהו עיון חכמים שחיברו ספרים בטבע כאריסטו וגאלינוס חבריהם שחברו ספרים בטבע הסמים והמסעדים המועילים לפי עיונם וכל מה שלא השיג עיונם הוא בכלל איסור דרכי האמורי, לפי שעיון חכמים אלו שהשתדלו בחכמת הטבע כולל כל מה שאפשר להיות פועל כל בעל טבע בטבעו, ואצל עיון חכמים אלו יפסק מאפשרות העיון הטבעי. זה באמת מה שלא יקבלוהו השכל, כי באמת הדברים הפועלים בסגולה, אין פעולתם בפלא מהם אלא בטבע מסוגל. רצונו לומר, טבע לא ישיגוהו עיון החכמים"⁵¹.

45 שו"ת הרשב"א א קסו א תיג. א תתכה.

46 הלכות שבת יט ג.

47 פסחים קיב א.

48 רשב"א, קסו.

49 משנה שבת סה א.

50 שם.

51 שו"ת הרשב"א א תיג.

זה הכלל, לא הכל ידוע לאנשי המדע.

הרשב"א הרבה להביא דוגמאות של טיפולים שונים, שאין להם מבווא שכלי. למשל מי שנתקעה לו עצם בגרונו מביא מאותו המין, מניח על קדקדו ואמר ישר והפוך הלחש: "חד חד נחית בלע בלע נחית חד חד", ואין בו משום דרכי האמורי. וכן אם עצם של אידרת דג נקעה לו בגרונו אומר: "ננעצתא כמחט נגעלתא כתריס שייא שייא"⁵². כל אלה נחשבו בזמנם כטיפולים מנוסים, אף על פי שאין העיון הטבעי גוזר אותם (תיג).

רואים אנו כל מיני טיפולים הדומים לרייקי או להילינג ובכל זאת לא אסרום חכמים לצורך רפואי.

ה. דרכי האמורי חדשים

רבי שלמה קלוגר נשאל על כמה אנשים ששופכין שעוה לחולה ומלחשין עליה, אם זהו דרכי האמורי. הוא משיב:

"איסור דרכי האמורי אינו רק אם ידענו שזה הוי דרכי האמורי מתחלה, אבל אם לא ידענו אם הוי זה דרכי האמורי, אין איסור בזה מספק"⁵³.

וכן הוא מביא בשם דרכי משה⁵⁴ בשם הר"ן. כל זה, מלבד שאין במה שהוא משום רפואה, דרכי האמורי⁵⁵. וכן סובר הרשב"א שכל מה שלא נאסר בפירוש בגמרא משום דרכי האמורי, אין לנו לאסור (תיג). אך לא כל רבותינו הראשונים סוברים שדרכי האמורי הוא רק מה שנהגו בו הגויים באותם הימים. מלבד זאת, נראה שרייקי והילינג הן אכן שיטות קדומות. אך ההיתר הוא כאמור, מפני שהוא לרפואה.

ה. רפואה מונעת

אם כן, נשאלת השאלה האם מותר להשתמש ברייקי וכדומה עבור מי שאינו חולה, לשם שיפור הרגשתו או לשם מניעת מחלה.

הרב צבי פסח פרנק כותב שזו מחלוקת ראשונים אם דבר שעושה כדי שלא יחלה נקרא רפואה לעניין היתר דרכי האמורי. שלטי הגבורים כותב:

"מזו"ה ביאר בפסקיו שלא הותר משום רפואה אלא למי שהוא חולה וצריך רפואה אבל מה שעושין להגן מן החלי שלא יבוא הרי זה מדרכי האמורי, וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שאף להגן עליו מן החולי מותר, שהרי

52 שבת סז א.

53 שו"ת האלף לך שלמה חיו"ד סי' רטו.

54 יו"ד קעט.

55 שם.

התירו לצאת בקמיע מומחה שלא יכפה ואף על פי שלא נכפה עדיין מעולם והקמיע דרכי לחשים יש בו⁵⁶.

משמע מהחיד"א שהכריע לאיסור⁵⁷, והרב צבי פסח פרנק מסיים שעדיין יש לעיין בדבר⁵⁸.

אך מהיתר אבן תקומה משמע שנפסק להיתר: "יוצאה באבן תקומה (פי' הערוך אבן ידועה שכשהיא על אשה לא תפיל) ובמשקל ששקלו כנגדו, שלא תפיל, ואפילו לא נתעברה עדיין"⁵⁹.

ו. רפואה סגולית שנוסתה

בעל "תוספת יום הכפורים" מתרץ את הסתירה שציין הרשב"א בדברי הרמב"ם, כלומר שהרמב"ם פוסק 'במשנה תורה' את היתר ביצת החרגול:

"כל רפואה הכתובה בספרי חכמי הרופאים שמרפאים בהם דרך סגולה, כיון דהיא אמיתית מצד הניסיון, שרי להתרפאות בה, דיש כמה רפואות בספרי הרופאים שמרפאים בהם דרך סגולה, כמשל שהביא הרמב"ם בתליית עשב על הנכפה דזו היא רפואה סגולית אמיתית מצד הניסיון, רוצה לומר דפעם אחד קרה מקרה דתלו עשב על הנכפה ונתרפא ומשם הכירו וידעו דזו רפואה לנכפה, אף שלא השיגו טעם הרפואה על צד הטבע, אלא דהיא רפואה סגולית שריא. אבל הרפואות שאנו אוסרין מדרכי אמורי, הן רפואות שהמציאו תחילה האמוריים מכח שהיו עובדים עבודה כוכבים ומזלות לשמש ולירח והיו אומרים לחולי יעשו רפואה זו ויועיל בסגולה מכח שברפואה זו יש בה כח כוכב פלוני, וכל כיוצא בזה, מרפואות שהמציאום האמוריים מכח עבודתם ואין השכל מודה בהם דיש בהם ממש דרך טבע. אבל רפואות שעלו ביד הרופאים מצד הניסיון וראו כי רפואה זו תועיל לחולי זה, אף שלא ידעו דרך הטבע איך הוא מרפאה, כתליית עשב על הנכפה שריא, ומהך טעמא התיירו מסמר מן הצלוב וכן שועל כי אלו סובר ר' מאיר דמתניתין שהוציא אותם הניסיון על דבר תליית העשב של הנכפה שיצא זאת הרפואה מכח ניסיון ולא יצתה מתחילתה מן האמוריים. וחכמים אוסרים מסמר מן הצלוב משום דרכי האמורי, הם סוברים דכל רפואה סגולית דאין בה טעם טבעי מסתמא אנו אומרים דתחילתה מן האמוריים ואסורה משום דרכי האמורי. העולה מכל הנזכר לעניות דעתי דהרמב"ם סבירא ליה דכל רפואה שהיא דרך סגולה ואומרים הרופאים שהוא מועיל אף שאין יודעים טעם לדבר שרי, והיינו מתניתין דשבת דיוצאין בביצת החרגול, בכל אלו אין בהם משום דרכי האמורי, משום דתחילתם נתפרסמו על ידי ניסיון, אבל רפואות שיצאו

56 שה"ג שבת סו"פ כמה אשה.

57 שו"ת יוסף אומץ.

58 הר צבי ט"ל הרים, טוחן סימן ב.

59 שו"ע או"ח שג כד.

מתחילה מפי האמוריים מכח דתם ועבודתם והם דברים זרים שאומרים שהם מרפאים בסגולה, בזה הוא דאסור משום דרכי האמוריים⁶⁰.

לדעתו דעת הרמב"ם שהכל יהי תלוי במקורה של אותה רפואה, האם בגלל שפעם אחת הצליחה ואז החזיקה לנכונה, או בגלל שהיא נעוצה בהשקפת עולם אלילית. ברור ששיטת הרייקי יונקת מהשקפת עולם אלילית של המזרח הרחוק, ולפי זה תהיה אסורה לדעת הרמב"ם. אך יש לומר שבגלגולה החדש היא עברה חילון ובנויה על טענה שהביאה כמה הצלחות, לכן תהיה מותרת⁶¹.

ז. סיכום

א. אין ברייקי, הילינג ושיטות מסטיות למחצה דומות, משום עבודה זרה וכישוף. ברור שצור מחצבתם הוא עבודה זרה וכישוף אך עתה הן שיטות של חול.

ב. לשיטות אלו אין תמיכה מדעית, לא תאורטית ולא נסיונית. מה שזוקפים לזכותן הצלחות, אינו מהווה הוכחה, כי הן אינן עולות על אחוזי המקרים של רפואה ספונטנית בלתי מוסברת או הצלחות של תרופות דמה במקרים פסיכוסומטיים. לכן דינן כדרכי האמורי האסורים משום חוקות הגויים, אבל מותרים לצורך רפואי, מה שכולל רפואה מונעת.

ג. טוב לא להשתמש כלל בכל אלו, כי יתכן שהן אסורות לפי כמה שיטות של רבותינו הראשונים והאחרונים⁶².

ד. דין שיטות אלו ככל רפואה משלימה, שאינן יכולים לבוא במקום רפואה מוסכמת ומקובלת על פי הזרם המדעי המרכזי, אלא רק כתוספת או במקרה שאין כאן בעיה רפואית חמורה אלא בעיה קטנה של שיפור איכות חיים.

ה. כמו כן, אם יבואו גדולי הדור ויורו אחרת, נקבל דבריהם בהכנעה.

מקור: אסיא עה-עו, עמ' 50-64 (2005)

60 תוספת יוה"כ יומא פג א.

61 ועיין עוד מה שהביא בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' פ בשם שר"ח כללים מערכת הלמד כלל קיז בשם שו"ת קול גדול לבעל תוספת יום הכיפורים. ועיין שם שגם הקשה על שו"ת ביני ציון המובא לעיל. ויש לתרץ.

62 ועיין שו"ת מנחת יצחק, ו, פ, ובסוף התשובה בשם רבי פנחס מקאריץ.